

Dörd il öncə “Aprel dərəsi” işğalçılara nəyə qadir olduğumuzu göstərdi

Torpaqların 20 faizi Ermənistan tərəfindən işğala məruz qalan Azərbaycanın şanlı zəfər yürüşünə start verilməsinə doğru 4 il öncə daha bir addım atıldı: Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev ön xətdə yerləşən komanda idarəetmə məntəqəsində Əməliyyat sərəitilə tanış olarkən döşməməntəqəsində “Aprel dərəsi”ndən düzgün nəticə çıxarmağı xatırladı: “Lələtəpə əməliyyatı bizim qəhrəmanlıq rəmzimizdir. Lələtəpə tarixə düşdü. Əgər erməni silahlı qüvvələri Aprel döyüşlərindən düzgün nəticə çıxarmasalar, gələcəkdə Lələtəpə əməliyyatı kimi bir çox uğurlu əməliyyatlar olacaqdır. Ermənistanın siyasi rəhbərliyi, nəhayət, dərk etməlidir ki, işğalçılıq hərəkətləri onları uçuruma aparır. Azərbaycan gündən-günə güclənir, möhkəmlənir. Bizim güclü potensialımız və güclü ordumuz var. Biz ordumuzla, əsgər və zabitlərimizlə, sizinlə - bax burada düşmənlə üz-üzə dayanarıq oğullarımızla fəxr edirik. Sizə eşq olsun! Azərbaycan inkişaf edəcək və biz ərazi bütövlüyümüzü bərpə edəcəyik!”

Əlbəttə, tarixin elə səhifələri var ki, onlar kitablara yazılmasa da, maddi mədəniyyət abidələrində öz əksini tapır. Belə müqəddəs abidələr məskəni olan Azərbaycanın da tarixinin oxunulmamış səhifələri, yaxud daşlaşmış mədəni məbədələri az deyil. Zaman, quruluşlar bir-birini əvəzlədikcə həmin abidələrə baxış da dəyişib: təəssüf ki, sonrakı dövrlərdə münacişə və müharibələrdə düşmənin “qəzəbi”nə tuş gələrək bir çoxu Yer üzündən silinib.

Dünyanın maraqlı mağarası - Azıx

Yalnız Azərbaycanın deyil, dünyanın ən qədim tarixə malik diyarlarından biri Füzuli rayonunun ərazisindəki Azıx mağarası da ilk insan məskəni kimi bəşəri sivilizasiyanı heyran qoyurdu. Bu ulduz-ulu məkan minilliklər boyu müxtəlif məşəq-qətlərin şahidi olub. “Böyük Ermənistan” uğrunda aparılan çirkin, şovinist siyasət Azərbaycanın, sözün əsl mənasında, dilbər guşəsi olan Qarabağın nəinki dağlıq hissəsində, onun digər ərazilərində də öz izlərini qoydu. İşğala məruz qalan qədim yaşayış məskənlərimizdən biri də ərazilərinin xeyli hissəsi 27 ildir Ermənistan silahlı birləşmələrinin nəzarəti altında qalan, vaxtilə dünyanın etnoqrafiyasını heyətdə qoymuş Azıx mağarasının yerləşdiyi Füzuli rayonu.

Dünya üçün maraqlı görünən Azıx mağarası füzulililər üçün uzun müddət əjdahaların və digər sehrli canlıların yaşadığı yer idi. Ona görə də bu sirri açarlardan savayı kimsə ora girməyə cəsarət etməyib. Beləliklə, Azıx uzun müddət qapalı şəkildə qalıb. Buradakı tapıntı şəkilində aparılan tədqiqatlar təsdiqləmişdir ki, o, ən azı 350-400 min illik bir dövrü əhatə edir.

Füzulidə Əcəmi memarlıq məktəbinin təsiri ilə inşa olunan bir sıra tarixi-mədəni abidələr də vardır. Əhmədaliyar və ya Arğalı türbəsi, Babı türbəsi, Aşağı Veysəllidə hamar daşlardan tikilən qülləvari Mirəli türbəsi, Qarğabazar kəndindəki Hacıqiyasəddin məscidi, kərvənsəni, Füzuli şəhərindəki Hacı Ələkbər məscidi, Mərdinli kəndi yaxınlığında daşdan yonulmuş at, qoç fiqurları tariximizin dərin qatlarından soraq verən, mədəniyyətimizin inkişafının, qədim tarixə malik olduğumuzu təsdiqləyən tutarlı faktirlər olmuşdur.

Təəssüf ki, erməni vandalizminin qurbanlarına çevrilmiş tarixin bu daş salnaməsinin sonrakı taleyi bizə məlum deyil. Digər işğal olunmuş rayonlarımızın ərazisindəki kimi, burada da daşnaklar tarixi-memarlıq abidələrinə divan tutmuş, müqəddəs ziyarətgahları yerlə-yoxa çıxarıb. Rayonun bir şəhər, bir şəhər tipli qəsəbə, 75 kənd və digər yaşayış məntəqələri olub. Bu yerlərdən axan Qusarçay, Köndələnçay, Qozluca, Çərəkan xan Arazın hövzəsinin çayları - qollarıdır.

İşğala qədər rayonda 70 kitabxana, 20 mədəniyyət evi, 45 klub, xalq və dövlət dram teatrları, 685 çarpayılıq 13 xəstəxana, 40 feldşer-mama məntəqəsi, vərəm və dəri-zöhrəvi xəstə-

likləri dispanseri, 20 kinoqurğu, texnikum, 2 texniki peşə məktəbi, 38 məktəbəqədər müəssisə, 2 muzey, stadion, 65 kolxoz və sovxoz, 12 fermer təsərrüfatı və digər obyektlər var idi.

Doğma torpaqla ünsiyyət, yurda, vətənə sədaqət...

1988-ci ildən başlayan erməni təcavüzünə qarşı barışmaz mübarizə aparən Füzuli əhalisi doğma torpaq uğrunda

çox itki verib. Müharibənin bu ərazidə əsas ağırlığını rayonun Yağlıvardı, Qacar, Divanallar, Yuxarı və Aşağı Veysəlli, Qaradağlı, Üçbulaq, Arış, Qoçəhmədli, Cuvanlı, Güzdek, Gorazılı, Cəmilli, Dilağarda, Govşad, Xələfşə, Mollavəli kəndlərinin əhalisi çəkib. 1100 nəfərdən çox şəhid, yüzlərlə itkin vermiş Füzulidə bu gün 1500-dək əil və şikəst də Qarabağın qaytarılması uğrunda hər an döyüşlərə atılmağa hazırdır və onlar Ali Baş Komandanın əmrini gözləyirlər. 27 il öncə itkin düşmüş, girov götürülmüş 113 füzulilidən hələ də soraq yoxdur. Erməni təcavüzü nəticəsində Füzulidə doğulub, o yerlərdə boy ata bilməyən uşaqlardan 155-i yetim qalıb.

Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin dəfələrlə qeyd etdiyi kimi, düşmənlər əsarətində olan digər torpaqlarımız da işğaldan azad ediləcək və orada yeni həyat başlayacaq. Budur, artıq Füzulinin işğaldan azad olunmuş ərazilərində salınmış 13 qəsəbə və 20 kənd füzulililərin doğma torpaqla ünsiyyət yerinə çevrilib. Həmin qəsəbələrə 12-si məhz işğaldan azad edilən ərazidə yeni salınıb və məcburi köçkün ailələri burada məskunləşib. Hazırda bu ərazidə 50 min nəfərdən artıq məcburi köçkün ailəsi yaşayır.

Füzuli rayonu da tamamilə işğala məruz qalmış rayonlarımızdan idi. Ulu Öndər Heydər Əliyevin bir çağırışı ilə 1994-cü ildə Füzuli rayonunun müəyyən hissəsi, sonradan isə Lələtəpə

yüksəkliyi, Cəbrayılın Cocuq Mərcanlı kəndi Azərbaycan Ordusu tərəfindən işğaldan azad olunubsa, demək, separatizmin qurbanlarına çevrilmiş digər ərazilərimizi də erməni təcavüzkarlığından - əsir və girovluqdan xilas edəcəyik! Bunu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev deyir! Bunu Azərbaycanın dövlət başçısının göstərdiyi qətiyyətli mövqe, gündən-günə güclənərək NATO standartları səviyyəsində formalaşan, 2016-cı ilin

gin su mənbələri erməni işğalçıları tərəfindən dağıdılaraq məhv edilib.

Cəbrayıl rayonunun işğaldan azad edilən yeganə yaşayış məntəqəsi olan Cocuq Mərcanlı isə 24 ildən sonra özünün doğmalarını yenidən qoynuna aldı. Azərbaycan Ordusunun qısamüddətli Aprel döyüşlərində işğaldan azad etdiyi Lələtəpə yüksəkliyinə sığınmış Cocuq Mərcanlı kəndinin sakinlərindən 50 ailənin doğma yurda qayıdışı üçün yeni salınan qəsəbə düşməne ciddi signal və göz dağı oldu. Çünki bu, əslində, Azərbaycan torpaqlarının bir qarışının belə düşmənlər əsarətində qalmayacağına dövlət başçısı, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin verdiyi bəyanatın real nəticəsidir.

Milli-mənəvi dəyərlərimizin, tarixi və mədəni abidələrimizin zəngin, həm də qədim nümunələrini qoynunda minilliklər boyu saxlayan, 82 kəndi, 74 məktəbi, 12 mədəniyyət evi, 32 klubu olan Cəbrayıl rayonu 27 il əvvəl erməni vandalizminin qurbanı

na çevrildi. Rayonun münbit və məhsuldar torpaqları kəhrizlərdən başqa, Həkəri və Araz çaylarından qidalanırdı.

Ermənistanın təcavüzkarlığı daha da genişlənərək intensiv xarakter alanda rayonun müdafiəsinə qalxanlar az deyildi. Təkcə Cəbrayıl şəhərində işğal günü (23 avqust 1993-cü il) 50 nəfər canını torpağa qurban verdi. Ümumilikdə isə Azərbaycan torpaqlarının müdafiəsi uğrunda 246 cəbrayılı şəhid olub, 91 nəfər əsir və itkin düşüb, 177 nəfər isə ölüb.

Rayonun ərazisində tarixi-memarlıq abidələri az deyildi. Cəbrayıl şəhərindəki Sultan Məcid hamamı, Xudayarlı kəndindəki Dairəvi, Xudayarlı kəndindəki Dairəvi türbə, Xudafərin körpüləri, Diri dağdakı Qız qalası, Dağtumasdakı Başıkəsik günbəz, Gordubaba dağında məzar da məhz həmin mədəniyyət və dini məbədərdən sayılırdı. “Hacı Qaraman”, “Cəbrayıl ata”, “Dül-dül”, “Mazannəne” və s. ziyarətgahlar, Dağtumasdakı “Tumas ata”, “Divlər sarayı”, Mahmudludakı “Canqulu” və “Qumtəpə” kurqanları, Tataradakı Siklop tikililəri isə sırf dini xarakterli idi ki, hər biri inanc yerinə və ziyarətgaha çevrilmişdi.

Tarixin qanlı-qadali səhifələrini vərəqlədikcə düşmənin məkrli siyasəti ilə yanaşı, xalqımızın torpağa, vətənə məhəbbətini, bu yolda özümün gözünü dik baxdığını, qorxmazlığını və cəsarətini də görürük. Belə olan təqdirdə Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin söylədiyi kimi, bir qarış torpağımızın da düşmənlər əsarətində qalmasına imkan verməyəcəyik. Qarabağın qara gününə görə səbəb olan düşmənin bugünkü vəziyyəti də təsdiqləyir ki, özge torpağında açılan göz çaş, imək tutan diz taqətsiz və şikəst olur...

Kiçik Qafqazın mədəniyyət zirvəsi sayılan Şuşaya yol Cocuq Mərcanlıdan keçir. O yolun açılmasına isə az qalıb...

Rəhman SALMANLI, Məhəmməd NƏRİMANOĞLU, “Azərbaycan”